

AKATALPA

Ocak 2007 - Sayı 85

Aylık Edebiyat Dergisi

ISSN 1305 - 7685

YAŞAMIN SINIRI

Melih ELAL

Sen hiç yaşamın sınıрыyla kendin arasında sıkışıp kaldın mı? Zaman akıp giderken bir yerlerde bir tel kopuyor; bir haber, bir olay, şiir okurken karşılaştığın, seni saran, sarsan bir dize gibi, alıp bir başka köşeye atıveriyor seni.

Ortaya çıkıveren bir hastalık, yaşamla ölüm arasındaki sınırı hatırlatıveriyor sana... Yeniyorsun onu, geleceğe yönelik tasarılar geliştirmeye başlıyorsun. Dergi... *Akatalpa* diyorsun. Birkaç yıl önce Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nca düzenlenen "Yerel Dergiler" konulu sempozyumdaki konuşmanı anımsıyorsun. Dergicilerin bir bölümü Kültür Bakanlığı yetkililerinden dergilerinin satın alınmasını isterken; senin "*Akatalpa* 5-6 arkadaşın omuz vermesiyle elli aydır, hiç aksamdan çıkıyor; elli ay sonra da çıkmaya devam edecek. Sizden dergimizi almanızı değil, gölge etmemenizi istiyorum." dediğini...

*

Bunlar olurken *Akatalpa* 83. sayısını yayımlamış, 84. sayının hazırlıklarını yapıyoruz. Yedinci yaşımızı bitirip sekizinci yaşımıza basmak üzereyiz. Nasıl bir yazı yazayım diye düşünüyorsun.

Akan zaman, derken Fransa'dan, Toulouse'den *Akatalpa*'nın ilk adımına katkısı büyük olan, ilk sahibimiz Prof. Dr. Ali Özçelebi'nin ölüm haberini getiriyor. Daha iki ay önce Mahfel'in bahçesinde buluşmanızı, Bursa'ya, *Akatalpa*'ya, BUYAZ (Bursa Yazın Sanat Derneği)'a yönelik tasarılarını anımsıyorsun. Sanata olan tutkusunu, Uluslararası Heykeltıraşlar Sempozyumu genel koordinatörlüğünü üstlenerek Uludağ Üniversitesi Görükle Yerleşkesi'ne kazandırdığı heykelleri, Bursa Senfoni Orkestrası'na katkısını, Melih Cevdet Anday'a, İlhan Berk'e Onursal Doktora verilmesindeki çabalarını, Fransızca ve İspanyolca'dan çevirdiği romanları, henüz yayımlanmamış romanını, *Akatalpa*'nın kuruluş günlerini anımsıyorsun.

O zamanların Eğitim Fakültesi dekanı olan Özçelebi'nin; Ramis Dara, Serdar Ünver, Mustafa Durak'la çıkarmaya çabaladığımız *Akatalpa*'ya "Ben sahipliğinizi üstlenirim." diyerek nasıl omuz verdiğini; Hilmi Haşal'ın çabalarını; İhsan Üren'in katkısıyla alınan kâğıtlarla önce fakültenin baskı makinesiyle dergiyi basma girişimimizi; sonuç alamayınca Özçelebi'nin "Bir matbaa bulun, baskı parasını ben bulurum." deyişini; *Akatalpa*'nın doğuşunu; sonradan Nuri Demirci'nin Ayşegül İzmirli adıyla aramıza katılışını; Özçelebi'nin Fransa'ya yerleşmesi nedeniyle bana sahipliğin devrini gözünün önünden geçiriyorsun.

İki ay önceki Mahfel buluşmasına dönüyorsun. Onun hayallerini, önerilerini aktarışını düşünüyorsun. Nâzım Hikmet'in yattığı hapisanesinde *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nı yazdığı kent olan Bursa'da, tarihi bir mekânda, örneğin Necatibey Kız Meslek Lisesi'nin karşısındaki yeni restore edilen kilisede, fonda deniz dalgalarının sesiyle birlikte

Serdar ÜNVER

CANGIL

Göge takı bir kuşu
eteğinde bir taşı
desem yine dilinden
gidenlerin, incecik-
sözüm var'a değer mi?

(Keke dilim diken
dalı gülü belese
bilmez bilin: ya var ne?)

Darca yolun darısı
seyrek serpik önümde..
ama nerde bir yar var
ya da cangil kocaman-
Gel, der imge, benimle,
var'dan iyi orası!

...

Bari fayda buncadan:

Söz ki evvel diyene
değer imiş meğerse!

müzik eşliğinde, farklı farklı dillerde, Nâzım Hikmet'in şiirlerinin seslendirilmesi hayallerini, nasıl heyecanla dillendirdiğini anımsıyorsun.

*

Evet, ben yaşamın sınırını elimle ittim, öteledim. *Akatalpa* sekizinci yaşına bastı. Ömrü uzun olsun. Oysa Eğitim Fakültesi'nde yıllarca dekanlık yaptığı Uludağ Üniversitesi; doğuşunda ve gelişip büyümesinde, giderek Senfoni Orkestrasına dönüşmesinde büyük katkısı olan Bursa Filarmoni Orkestrası'nın, kurucusu Bursa Büyükşehir Belediyesi, Özçelebi'yi anımsayıp bir saygı töreni yapmayı akıl edemedi. Yakın dostları ve çevresi Kitabevi'nde sade, ama samimi bir törenle andılar onu...

*

Sevgili Özçelebi, *Akatalpa* BUYAZ'la birlikte hayallerini gerçekleştirmeyi düşünüyor. "Her Dilden Nâzım Hikmet Şiirleri" etkinliği bir biçimde düzenlenecek. Yattığım Kanlıca tepesinden Boğaz'ı İstanbul'u rahat seyret...

Bahri Çokkardeş, Melih Elal, Gültekin Emre, Hilmi Haşal, Selami Karabulut, Mehmet Sadık Kırımlı, Salih Mercanoğlu, Cihan Oğuz, İbrahim Oluklu, Ahmet Özbek, Çiğdem Sezer, Mehmet Mümtaz Tuzcu, Serdar Ünver, Betül Yazıcı, Halim Yazıcı.

Cihan OĞUZ

Bir şairin, dizelere ilk adımı atarken duyduğu heyecan fırtınası, olsa olsa, genç bir kadınla sevişme öncesi, orta yaşlı bir erkeğin pır pır eden kalbindeki şiddete eşittir.

Her ikisinde de, hem bu *filin* ertesinde *başarılı* olup olamayacağını dizginlenemez *merakı* vardır, hem de -eğer gerçekleşirse- o başarının ardından bayrağı burca dikecek olmanın haklı gururu.

Şair için, dizelerle oynamak ve onları *kıvama* getirmek neyse, orta yaşlı bir adamın genç kadını bin bir cilve cümbüşü içinde kendisine mıhlaması da odur. Her iki *macerada* da, gerek imgelerin, gerekse tenin taze bir *muhatapla* doyusuya kaynaşması ve sonunu hiç düşünmeden karşısındakinin zaaflarını harf harf tanınması esastır.

Buradaki metafor ustalığı, hem şiirsel yapıyı oluşturan imgelerin ve çağrışımların gücünden, hem de tenden beyne sıçrayan hazzın yarattığı fantezi boyutundan kaynaklanır. O süreç, şairin dizelere doyusuya sarılması ve orta yaşlı adamın genç kadını iliklerine kadar keşfetmesiyle şekillenir. Masa başındaki terli uğraş, yataktaki *derinlemesine* arayış ile aynı çizgide seyreder.

Yepyeni dizelerle öpüşmek bir şair için ne kadar gurur vericiyse, genç kadını hiç bırakmamacasına vücuduna kelepçeleyen adamın tanımlanamaz sevinci de o kadar esrarengizdir.

Dizeler, bembeyaz sayfada küçük küçük harflere kavuşarak şairin içindeki sese arkadaş olurken, orta yaşlı adamın titreyen parmakları da taptaze bir çiçeği olanca yumuşaklığıyla kavrayıp, kendine çeker. O saatler, dakikalar, bitmek bilmez bir serüvenin eşğine kadar gelip bekleyen şaire ve orta yaşlı adama göz kırıp dururken, aslında zamanın her şiir ve her kadın için ayrı ve bambaşka işleyen bir özellik taşıdığını çitlatırlar.

Şair için, geçen her dakika bir başka keşif mucizesi; orta yaşlı adam içinse hazzın ve azabın birlikte sürdüğü bir hesaplaşma sürecidir.

Şair, hecelerini çekiştirip durduğu kelimeleri yörüngesine nasıl oturtacağını düşlerken, orta yaşlı adam sıcaklığa susamış genç bir vücudu nasıl avutacağını hesaplayıp durur.

Şiirin ucu belirsiz finalinde iyi-kötü bir dinginlik; orta yaşlı adam ile genç kadının hikâyesinde ise *başarmanın* biraz da eşitlenememek olduğunu hissettiren garip bir vurgu vardır.

Şairin de, orta yaşlı adamın da içinde *ukde* kalan şey, yaratmaya çalıştıkları sesin, duydukları ses olup olmadığıdır. Dizelerden veya genç kadından yayılan sedânın, şairin ya da adamın düşlediği yankı olup olmadığı meçhuldür.

Her şair, yarattığı dizelerin kendisine *biat* etmesini arzular. Tıpkı, orta yaşlı adamın, genç kadın tarafından onaylanmayı şiddetle istemesi gibi.

Aslında, şairin de, orta yaşlı adamın da görüp göreceği *mükâfat* budur: Şairin, istediği şiiri yaratamaması ama keşfettiği güzel dizelerle avunması hangi ölçüde başarıysa, orta yaşlı adamın genç kadına sunabileceğinin azamisini sunması ama aradaki yılların farkını bir türlü kapatamaması da o derece kaçınılmazdır.

Şair, masadan kalkarken, kalbi biraz buruk, yine de bir sonraki şiirsel serüvenin *daha iyi* olacağı umuduyla içi

KILAVUZ

vakti gelmişken söyleyeyim: albenisini yitirmiş ilençli yanınızım ben. korkudan seçilmezmiş sıkıntısı kendine ücra işgüzarların nabzı sandığınız gibi saklamıyorum: geç fark ettim canevimi oyan kurdu. silkinip uyandıgımda bulanık bir rüyaydı şaşkınlığıma gülen dünya

hayli yakın sayılırım şimdi uzağa terk ettiğiniz ölüye. kökünden sürülmüş ağaç bunu sende bil: evrimin soluğudur gözyaşı bak sinsice kıvrılmış yatıyor aramızda yılan gibi iyiliğin gölgesi: deli diyecekler bana işte tanıgım avucumda seğiren damar!

vakti gelmişken söyleyeyim, ki sır sayılmaz herkesin bildiği. umurumda değil kuşku yok zaten attığım okun dönüp beni yakacağına son kardeşimi de bu şenlikte yitirdim ah! alkıştan çürüyen elleriyle acıya tapınan kuklalar. anlasanız belki severdiniz beni!

sevincim kılavuzdur yarına, öfkem yazgıma (s)övgü. anlayın: aşk bir kez dokununca kalbe yalnızlıkta aynalardan geçiyor çünkü boşuna değilmiş kılıcın kımında pas tutması şaşıyorum: nasılda kayıksızınız gülümserken geceye. sahi unutmuşum! bunlardan kime ne?

rahattır. Orta yaşlı adamın, kendisine göre hayli diri bir tenden ayrılırken hissettikleri ise, hayatı boyunca yazamayacağı bir destanın sadece epigrafi bölümünü tamamlamış olmanın avuntusudur.

Şair, birkaç dizelik o maceranın sonunda, bir başka sayfayı açmanın tatlı telaşı içindedir. Orta yaşlı adam ise, peşe atış yapamadığı için avını kaçırmanın avcının onulmaz düş kırıklığını yaşar.

Ama, ne şair bulamadığı dizelerin büyüüne başka bir şairde rastlamayı kabullenebilir, ne de orta yaşlı adam o genç kadını bir başkasının yanında görmeyi.

Tıpkı, her yeni başlanan şiirin mutlaka *unutulmaz* bir eser olarak terennüm edemeyeceği gibi, genç kadının o eşsiz tazeliğini her dem duyumsayıp, hedefi tam on ikiden vurmak da o kadar kolay değildir.

Sonunda, şair ve orta yaşlı adam, yazdıkları ve yazamadıklarıyla kalabalığa karışırken, belki de göz ucuyla birbirlerini sadece bir ân süzecek, sonra mahcup bir edayla, hayatlarına şöyle bir uğrayıp geçen o fırtınanın nasılsa dindiği gerçeğini içlerine sindirerek, ayrı duraklarda, ayrı otobüslere binip, kendilerini şimdi iyice tanıyan ama bir an önce unutmalarını diledikleri dizelere ve kadınlara aldırmanın yola koyulacaklardır.

KARANFİL KAVŞAĞI

*kar yağıyor karanfil kavşağına
...hâlâ!*

*biri baksın
biri duysun
konuşsun biri
istedim
kelimeler bunun için*

karanfil kavşağında küçücük bir kız
eteği çalı çırpı, ateş
yakacak, dumandan kelimeler
çizmek için hayatın karatahtasına

*onları sana bıraktım dünya
masal olup girsin uykuna*

öyle baktı mahcup
elleri deniz getirdi
bir ağacı alıp alıp büyüttü
öyle büyüttü, bir yaprak
kalp yerine arasında iki memesinin
rüzgâr ve su ve güneş
taşıyarak
küçük bir kız karanfil kavşağında
kelimeden el ayak
takarak bulutlara
bir gökyüzü büyüttü

çocukları ve kelimeleri
koruyan biri olmalı, bir hırka
üşüyen evlerin omuzlarına

*ama durmaksızın yağıyor kar
ve örtüyor kelimeleri*

anne kırık kasnak
parmağa batan iğne kayıp yüksük
kanaviçe kederler ve bitmemiş
bir motif evlerin çatık alınlarına

baba ağır aksak uzun hava
bilemek bir bıçağı
sürterek dünyanın kıvrımlarına

çocuk yağmur açtı
duadan sonra:
anne ben kimin karnına..?

şimdi hangi kelime
hangisinin yanına
gitse...kar

SEHER

açtım pencereyi
aman bir seher

girdi koynuma
aklıma gelmezdi
öten bir kuş sürüsüyle
geceden geceye çoğalıp
çıkacağım sabaha

ten ve gövde
al yeşil

zaman ve gölge
kudretten çekilmiş
kaşın altında

ey sevgili !
yıldızını yitirmiş sabah
insan kendi sürermiş izini
aşkım kıldan ince
boynum aşktan eğri
diye seçtim
zamanı ve gölgeyi

açtım pencereyi
aman bir seher

Bahri ÇOKKARDEŞ

KARANLIKTA

Kımıldıyor rüzgârda
Eski güzlerin
Muska ağaçları
Sessiz karanlıkta

Yalnız değilsin
Kimsen varsa
Kimsesizsin

Mor kanatlı gecede
Mührü sabit anılar
Karasinek yuvaları

Tuhaf çok tuhaftı

Uğulduyor boşlukta
Sefil senfoni
Kafka'nın kulakları

İşte o kasırgalar
Zamanın zamansız yolcuları

Ne veda ne elveda

YÜCEL KAYIRAN'IN BİR ŞİİRİ ÜZERİNE

İbrahim OLUKLU

Yücel Kayıran, şiir üzerine düşünen bir şair. Elbette, denecektir ki, her şair yazarken kendi şiirinin poetik konumunu düşünür. Yücel Kayıran da yapıyor bunu. Yalnız şu var: Kayıran, bu düşüncesinde, “felsefi şiir” diye adlandırdığı şiiri yazarken, bu bağlamda düzyazılar da üretiyor.

O nedenle, Yücel Kayıran'ın Hem Türk, Hem Solcu, Hem Sünni Müslüman¹ adlı şiiri üzerinde düşünürken, düzyazılarını da gözden uzak tutmayacağım. Adı geçen şiiri, Kayıran'ın bölümleyişine bağlı kalarak irdeleyecek, ardından toplu bir değerlendirme yapacağım.

1.

*“evlerin perdelerinde solgundu ışık
irkildim her kuyunun önünde
içime doğru genişleyen derinlik
dibe doğru sabahını bulamayan gece
yankılandı ayaz vakti içimde:*

*her kardeş bir Yusuf'tu ötekine
bir kuyu: bu ev, bu aile
daha derin oluyordu, daha derin
oradan çekilmek istemeyen her Yusuf'a”*

Özne olmadan anlatım gerçekleşmez. Anlatımda iki özne yer alır. Bir anlatan özne, bir de anlatılanların çevresinde örüldüğü yaşam. Bu öznel hallerini her ikisinde de insan taşır. Yaşadıklarımızın sözünü ederek insanı anlatmak, gerçekçi sanatın yaptığı bir iştir.

Yücel Kayıran'ın dizelerinde hem anlatan özne, hem de bu öznenin çevresindeki yaşam vardır. “Evlerin perdelerinde solgun ışık” nasıl özneyse, “her kuyunun önünde irkilen” anlatıcı da bir öznedir. Kayıran, Yusuf'u şiirine sokarak, sadece Yusuf örneğinde kalmıyor. “Her kardeş bir Yusuf'tu ötekine” derken bir gerilim oluşturuyor. Bu gerilim, tarihsellik yoluyla, anlatılan zamana taşınıyor. İmajlar yoluyla gerçekleştirilen bir şiir işçiliği.

Örüntü, bizi insan ilişkisine çıkarıyor. İnsanın olduğu bir ortama... “Her kardeş ve Yusuf” oradalar. Perdeler, solgun ışık, kuyu, derinlik de...

Dizelerdeki gerilim “oradan çekilmek istemeyen Yusuf'la” onu çekmek isteyenler arasında.

Bu bir insan faaliyetidir. Böylesi bir faaliyet, bizi insanın psikik ve zihinsel süreçlerine de çıkarır. Ama bu süreçlerin, insan faaliyetinin kendisini örtmesine izin vermez.

2.

*“yalan söylemek yasaklanmıştı bize!
kadınların gözleri yasaklanmıştı bize!
kibirli konuşmak yasaklanmıştı bize!
evlerin balkonları yasaklanmıştı bize!
ötekini beğenmemek yasaklanmıştı bize!
ayın hayali, o bakış yasaklanmıştı bize!
hile yapmak vardı, ama yasaklanmıştı bize!
acemiliktir her durumda inen vaktimize!”*

Yücel Kayıran, bir yaşamın betimini yapmaktadır. Bu betimlemede yasaklamaların egemenliği söz konusu. Ama “yaşam yasaktır” diyen bir betimleme değil. “Yasak” bir izlek olarak alınmıştır. İçerik olarak alınmış bir izlek değil. “Kadınların gözleri, kibirli konuşmak, evlerin balkonları, ötekini beğenmemek, o bakış, hile yapmak” aynı şiir işçiliği içinde alınıyorlar buraya.

Bu şiir işçiliğinde estetik kazanımlar, estetik işlemin yerine konmamıştır. Analitik birer birim olan izlekler yoluyla insan faaliyetine çıkılıyor.

Yücel Kayıran, bu izlekleri içerik alanı bilip bunların tartışmasında dünyayı bir “yasak alanı” olarak görmüyor. Yaşamın içinde bunların da olduğunu belirtiyor. Şiirdeki ağırlıkları yaşamdaki ağırlıkları kadardır. Böyle olduğunu da “acemiliktir her durumda inen vaktimize” dizesiyle söylüyor. Başkalarının algılaması böyle olmayabilir. Başka bir dönemde de...

Yasaklar insan faaliyetinin bütünlüğünde tutuluyor ve Yücel Kayıran'ın söyledikleri, bu yolla, tavır çeşitliliği olarak çıkıyor karşımıza.

3.

*“sen bulaştırdın hep onları bu solculuğa
oysa söylediklerin öbür dünyada bile yok!*

*kalbinin şiddetinden kork, aklın değil
sen karşı geldin beşinci emre*

*öyle aktı kalbinde biriktirdiğin nakit
kadınların gözleri gibi, yedinci emire*

*demmişti babam, Suat'ı götürdükleri vakit
kibirsizlik bir isyan belirtisi! Diye”*

Yücel Kayıran, “Suat'ın götürülmesiyle” babanın sözleri arasında şiirsel bir gerilim yaratıyor. Bu dizelerde “gözaltına alınma, tutuklama, yakalama, baskın” gibi sözler edilmiyor. “Suat'ı götürdükleri vakit” sözü bütün bunları veriyor zaten. Şiirde bir tutuklama durumu anlatılmamaktadır.

Peki, biz bu çerçeveye hangi yolla uyarılıyoruz? Şiir, dizeyle sınırlandırılmamış, geniş bir semantik çevrim üzerine kurulmuştur. Dizeler birbirlerini bekliyorlar. Şiirin nitel tabanına doğru birbirlerine yol veriyorlar. Şiiri okuyunca dizeleri bu ilerleme alımında birlikte yaşıyoruz. Şiirin uyarım tarzı, dizeleri tek tek yaşamak gibi bir yol alıştan bizi alıkoyuyor.

Şiirdeki tercih beyanı, bir özne tarafından değil, şiir yapısı tarafından duyuruluyor. Burada her dize bir semantik çevrim olarak çıkarılmamıştır karşımıza. Şiir bütünlüğünün karşıladığı bir olgusal var. Şiir dünyaya sadece kendisini söylemiyor. Öbür şeylerle birlikte bir tutuklama halini söylüyor.

4.

*“Her akşam alkole olurdu, her akşam
içindeki aynalı odada dolaşan bir baba:
-Züleyha'yla evlenebilseydim
bir başka olurdu!*

*-O zaman biz?
Yine biz olur muyduk baba!*

*Duayla sabır taşına kesmiş anne:
-Güzel Allahım!*

*sinadın hep
dayanamadığım acılarla,
yüze çıkardın beni..
Ey güzel Allahım!*

*Kuyunun göğünde bir hayal
iner gönül dersinde,
fırar etmek ister Yusuf
her Yusuf'un yedisi de!”*

5.

*“hayatı böyle çözemezsin!
rakibini takip edemezsin!
gün akşamı değil artık
tansökümünü göremezsin!*

*öyle tutamazsın
gördüm dediğin görülmezi
ben gidersem anlarsın
ardında bıraktığım izi!*

demmişti,

babam!"

6.

*"kuyunun dışında yön duygusu yoktu
kuşlar yedi öyle ulu orta
kalbindekini faş edeni*

*serinliğe ermedi
kazmadıkça kendi kuyusunu
fırar eden her Yusuf!*

kendi kalbine nutuk olmadı!

*her Yakup bir İbrahim'di
her Yusuf bir İsmail!
döndü Suat'a..
gidenlerin hiçbirinden sala yok!"*

7.

*"aleviler evlerine gitti
sünniler evlerine gitti
milliyetçiler evlerine gitti
solcular, sağcılar evlerine...
herkesin bir cemaati var
cemaatçiler evlerine gitti*

*tan vaktinden önceydi
bulduğum sokak
çok soğuktu, çok"*

8.

*"senin yalnızlığın bir araya gelmezlerin yalnızlığı
demişti babam, kuşlar yer cemaatinden fırar edeni
zayıf gagalar olur senin etinde kahraman
derin vadileri vardır, tan vaktini geçemezsin
hem Türk, hem solcu, hem Sünni Müslüman"*

9.

"gidenlerin hiçbirinden sala yok!

*sevemedim kimseyi
kardeşlerimi unutacak kadar
zemindeyim, nemli karanlık derinde
göğün dibinden bir ses beklerim!"*

Burada bir alıntıya başvurmak istiyorum:

"Felsefel semantiğin şiir içinde bir dönüşüğü kaçınılmazdır. Şiire mal edilmelidir. Felsefel semantiğin şiirsel kurguya teslim edilmiş bir biçimi yoksa yapıtta bir dünya imajı doğmaz. Felsefel semantik şiire ait kılınmış olmalıdır. Ve imajlara şiir içi yataklığı bu eder. Hiçbir sanat yapıtı bunun dışına çıkamamıştır. O yüzden, gerçekçilik tartışmasının can alıcı yeri buradadır. Çünkü iş bu kadarla bitmez. İmajlar bizi dünyaya gönderdiği zaman imajları orada gerçekleştiririmizi, bu dönüşük, dünyayla olan ilişkimize teslim eder. Ve burada imajlardan gelen tercih estetik tercihimizi belirler."²

Buna benzer sözleri Yücel Kayıran da söylüyordu:

"Felsefi şiir, ne felsefi söylemle kurulan bir şiirdir, ne de felsefenin ortaya koyduğu bilgiye dayalı bir şiirdir. Felsefi söylemle ve bu söylemin içerdiği felsefi akıl yürütme sistematığına göre yazılan bir 'şiir' zaten şiir olmaz. Felsefenin, yani filozofların ortaya koyduğu bilgiye dayalı olarak yazılan 'şiir' de, yaratıcılık ve söz konusu şaire aitlik ilkesi bakımından şaibelidir. Felsefi şiir, şairin 'felsefi göz' edinmesini gerektiğini dile getiren bir anlayışa sahiptirler. Felsefe, bize, zaten bunun için, yani felsefi bir göz edinmek için gereklidir. Yoksa felsefi bilgi üretmek için değil."³

Bu bilgilerin ışığında bakarsak yukarıdaki dizeler için şunları da söyleyebiliriz:

Yücel Kayıran şiirinin bu bölümlerinde, Dede Korkut'tan sürüp gelen bir anlatımcılıkla bireyin toplumsal varlığına dayandığını gösteriyor. Birey, bireyin kendisine dayandırılmıyor. Babanın ve

annenin şiire sokuluşları, hem birey olarak anlatıcının yaşantısına hem de toplumsal yaşantıya çıkarıyor bizi. Böyle olması, elbette, anlatıcının psikik maddiliğini ortaya koymasına engel değil. "Sevemedim hiç kimseyi/ kardeşlerimi unutacak kadar/ zemindeyim, nemli karanlık derinde/ göğün dibinden bir ses beklerim!" Görüldüğü gibi psikik maddilik bu dizelerde karşımıza çıkıyor, ama kendi çevresinden yalıtılarak değil. "Göğün dibinden de olsa bir ses bekliyor."

Dizelerdeki semantik örgü, şiirsel tada ulaşıp orada kalmıyor. Çevrim, şiir bütünlüğü gibi bir boyutu amaçlıyor. Bu yüzden estetik soyutlama bizi şiirsel tatla yüz yüze getiriyor, ama orada soyutlanmış bir dünya bütünselliği de buluyoruz. "Senin yalnızlığın bir araya gelmezlerin yalnızlığı/ demişti babam, kuşlar yer cemaatinden fırar edeni/ zayıf gagalar olur senin etinde kahraman/ derin vadileri vardır, tan vaktini geçemezsin/ hem Türk, hem solcu, hem Sünni Müslüman olamazsın".

Yücel Kayıran, hem şiiri, hem de düzyazılarıyla edebiyatımızın kökten bir değişime uğradığının bilincindedir. Çünkü varılmış estetik ve teknik başarıları yeni baştan değerlendirmektedir. Anlatmakta olduğu insanı, anlama çabasından kaynaklanmaktadır bu. Kendini de orada, yaptığı insan tanımında, sayışa katıyor. Baba, Suat, anne anlatılırken kendisi de var bu anlatım içinde. Kayıran'ın ayakları bu nedenle yere biraz daha kuvvetle basmaktadır. Hatta babanın ve annenin özlü söz niteliğindeki sözleri de Kayıran'ın bu gücüne katılmaktadır. Şiirdeki bölümlerler, ikilikler, dörtlülükler; büyük harf, küçük harf kullanımları; noktalama işaretleri; Yakup, İbrahim, Yusuf, İsmail gibi özel adlar hep aynı çabaya çıkmaktadır.

Burada, Yücel Kayıran'ın düzyazılarında karşımıza çıkan "dünya problemleri" kavramına değinerek sözlerimi bitiriyorum:

"Dünya problemleri denilen problemler ne olduğuyla ilgili farklı tanımlamalar yapılabilir. Ben, burada, nosyon olarak, İoanna Kuçuradi'nin tanımını alacağım... Şöyle tanımlıyor Kuçuradi, dünya problemleri kavramını: "Dünya problemleri" ya da 'global problemler' denilenlere baktığımızda, bu kavrama iki tür problemin kapsatıldığı görülüyor: a) bunlardan biri, çağımızın bazı o l g u l a r ıdır: bunlar, bir bütün olarak günümüz insanlığının ulaştığı uygarlık düzeyine rağmen, aynı insanlığın önemli bir kısmının çektiği sıkıntılar, çağca ulaştığımız değer b i l g i s i yle bakıldığında çağımızın 'ayıpları' ve günümüz dünyasının, farkına varmadan girdiği bazı çıkmazlardır. b) 'Dünya problemleri' diye nitelendirilen ikinci türden sorunlar ise, bu sıkıntılar ve çıkmazlar karşısında duyulan bazı ö z l e m l e r ve/veya düşünülen ç ö z ü m y o l l a r ıdır. Birinci türden problemlerin en önemlileri yoksulluk ve terörizmdir. İkinci türden problemlerin en önemlisi ise insan haklarının korunmasıdır."⁴

Bizler, evrensel kapitalist çelişkinin içinde ve öznesiyiz. Genelde edebiyatımız, özde şiirimiz açısından doğu-batı, tarih-felsefe, toplumsal gerçeklik-evrensel gerçeklik, bireyin mutlak yalnızlığı-bireyin toplumsallığı, devrimci tip-karşı devrimci tip ve benzeri kavramlaştırmalar geride kalmıştır.

Korkarım ki Yücel Kayıran'ın "felsefi şiir" bağlamında dile getirdiği "dünya problemleri" kavramı da yukarıdakilere benzeyen bir kavramsallaştırma olarak kalacaktır.

Bu topraklar üzerinde eyleyen kuşakların faaliyetini kavramak, edebiyatı da bu faaliyetlerden biri olarak görerek davranmak bizler için yol göstericidir. Semantik çözüm işte buradadır. Şiiri yaşama indirgemek veya kuramsal mirasa indirgemek değil, yaşamı bir kurama çıkarmak gerekiyor.

"Felsefi şiir" bir kuram mıdır? Eğer onu bir kuram olarak ele alırsak, bütün kuramlarda olduğu gibi, o da tükenektir. Oysa tükenmeyen gerçekliktir. Yücel Kayıran da *Hem Türk, Hem Solcu, hem Suni Müslüman* adlı şiiriyle de bu tükenmeyen gerçekliğin şiirini yazıyor.

¹ Beni Hiç Göremezsin, Yücel Kayıran

² Şiir ve Yenilik, Veysel Öngören, Broy Yayınevi, Ekim 1997, s.65

³ Felsefi Şiir, Yücel Kayıran.

⁴ Felsefi Şiir ve Dünya Problemleri, Yücel Kayıran

‘HER ŞEY BİR MEVSİM’

Gültekin EMRE

“yolculuğumu düşledim” diye başlıyor söze Tuğrul Tanyol. Geri dönüp baktığı ve bulunduğu yeri saptadığı şiirlerinde orta yaşa gelmiş bir şairin dünyaya, kendine dönük yüzünü buluyoruz *Her Şey Bir Mevsim*’de. Ölüm, artık her an beklenen bir değişimdir. Acı değil de, yok olma ve kaçınılmaz bir şey. İşte bu göçten önce neyi nereye kadar gerçekleştirdim saptamasını biraz da yazgıcı bir tavırla şiirlerinde ele alıyor. Tuğrul Tanyol, bıraktığı izleri, geldiği yeri gözler önüne seriyor iyice yalınlaşmış, durulaşmış ve bilgeliği artmış şiirleriyle.

Bundan altı yıl önce *Büyük Bitti*, demişti Tuğrul Tanyol, “geçmişin dehlizlerinde koşan bir tay gibi” hayatımızda biten bir şeye dikkatimizi çekiyordu oradaki şiirlerde, çünkü “serap gerçeğe” dönüşmüştü.

Her Şey Bir Mevsim, bir başka olguyu önümüze seriyor: Yaklaşan ölümü! “Bahçe”, “Evin Tarihi” ve “Kalabalıkta Yatmak” bölümlerinden oluşan ve 26 şiirin yer aldığı bu son şiir kitabında yer yer Behçet Necatigil ve Ahmet Haşim duyarlılığını sezdim: Yumuşak, olgun ve yaşamını, yaşadıklarını kabullenmiş bir şairin şiirleri “dünden kalan aydınlık”larla dolu. Yaşamın nasıl da kısa sürdüğünü şu iki dize ne güzel anlatıyor bize: “çayı demlemeye gittim/ döndüğümde gece” Yaşanan onca yıl aslında kıp kıpsadır. Bunun farkına orta yaşa geldiğimizde varıyoruz nedense. Şu iki dize de Cemal Süreya’yı anımsatıyor: “Tanrım, beni unutma/ unutturum nasılsa ben” Sırası gelince ortada ne unutan, ne unutilan oluyor ve yaşamın acımasız eli işe karışveriyor biz istemesek de: Yaşam, onun için çeşitli biçimlerdeki bir vazoya da benzetiliyor geçmişi ustaca betimleyen, imgelere geçiren: Beli iyice incelmış, “kırık”, “kıvrımlı”, “ejderha duruşlu”, “sarhoş bakışlı”, “karanlık”, “ıstırap”lı, “yağmurla dolu”... Yani hüznü yüklü. Gövdesini “bir hapisane”ye de benzetiyor içinden çıkıp özgürleşen sözcüklerin “çelik” kutusunu. Ruh bir cenderede aşılıyor ve zamanı gelince özgürleşiyor.

2. bölüm “Evin Tarihi”: Burada Tuğrul Tanyol, günlük yaşamının ve şimdiye dek kazandıklarının bir dökümünü yapıyor ailesiyle birlikte. Evin içinde elini nereye atsa hayatıyla karşılaştığı ve geçmişine dönük yaşadığı bir dönemi de imliyor bu bölümün şiirleri; mutluluğunu ve karamsarlığını da: “kablolar, giysiler, bez parçaları/ eski oyuncaklar kırık dökük/toz bulutu, sis perdesi, anılar/ kâğıtlar ve kâğıtlar içinde,/ elimi nereye atsam/ bir yerinden hayatım çıkıyor.” Oğlunun çocukluğu, yürüyüşü, gülüşü... Bir yığın şeyin farkına varmadan evin içine yayılışı, dolması, pek çok değerli, anısı olan nesnelere... Evlerde ne çok şey gizlidir

kendini kolay kolay dışa vurmayan! Sevilenlerin emeği, göz nuru, bakışı, üzüntü ve sevinci... sinmişir koltuklara, perdeler, tablolar, mutfaktaki kap kacağa, halılara... oysa tümü “git gel almış adım/ odaları katarsan yüz on” büyüklüğünde bir mekândır yaşanan. Oğlunun bıraktığı iz, sevdiği kadının elinin değdiği her şey ve “evinde yolculuk”un onda bıraktığı buruk duygular. Yani, farkına varmadan “zamana boyun eğiş”

Tuğrul Tanyol’daki karamsar duygulara kaptırdım ben de kendimi: “açmaya korktuğum bir zarf/ bize bırakılan/ geri dönüşsüz bir adres gibi/ çıktığımız bu yolda.” Oysa gidemediğimiz daha ne çok yer var orada burada. Önümüzde “bir yanlışlığı düzeltmek/ sevdiğimiz yüze uzun uzun bakmak/ bir ağaç dikmek/ o yolda gitmek ya da gitmemek/ ve bir oyun daha oynamak için” daha ne kadar yaşanacak günümüz, ayımız ve yılımız var? Kim bilebilir bunu? Sonunda “her şey bir mevsim” olup çıkar yaşadıklarımız ve kursağımızda kalanlarla. Oysa gül, bir kez kokar.

Her Şey Bir Mevsim şiirini okuduğumda Tuğrul Berlin’deydi ve “bir kez kokar gül” dizesini de içeren bu şiiri yayımlamamıştı. Yaşamdan, şiirden ve geldiğimiz yerden konuşmuştuk bir kahvede uzun uzun. İşte, o, bir kez kokan gül “yaşar sonsuzca düşler”imizde. Biz, artık geçmişimize daha sık bakmaya başlamışızdır elimizde olmadan orta yaşın getirdiği duygu yüküyle ve öte dünya kendini daha sık duyumsatır biz istemesek de. Her şey, gün gün biraz daha uzaklaşır bizden, buna engel olamayız: “her şey bir mevsim”dir çünkü “her şey öylesine uzak”tır “suyun ortasında kalmış gibi/ çırılçıplak.” Sonra da sevgilimize, kardeşimize, dostumuza, yaşıtımıza şöyle seslenirken buluveririz kendimizi Cemal Süreya’yı düşünerek, ondan esinlenerek: “biz bir zamanı paylaştık/ yalnızca bunun için sev beni”

“Ölüm Hazırlığı”ndaki dizeler bana Ahmet Haşim’in ünlü “Merdiven” şiirini anımsattı yarattığı atmosferle, öyle hüznü: Sığındığı limanda yelkenini onarmış, ölüme hazır birinin yakarışı nasıl da acı bir ağıta dönüşüyor bu şiirde! Hele şu son dizeyi nasıl içime sindireceğimi bilemedim bir türlü: “bir sevap olarak dönmeliyim tanrıya”

Onca kalabalığın içinde giderek yalnızlaşan, hayatı roman olan bir bireyin şiirlerine yansıyan öyküsüdür aslında *Her Şey Bir Mevsim*. “Beyaz bir yatak”tır sonuçta huzura kavuşacağımız yer. Ama bundan önce de yapılacak bir işi daha vardır şairin: Onun için kendine şöyle seslenir: “hep bir şiir bırakmalısın/ bir süre daha...”

Tuğrul Tanyol, işte bunu yapıyor.

BİTMEYEN

Yanıtız kalırım dünyaya, insan nasıl olunur, suçsuz insan ne zaman içimde birilerini öldürsem, susar ağlarım su gibi en çok Musevi'yim, en çok Hıristiyan, en çok Müslüman anbean birileri birilerini ezip geçer, anlayamam, ayıramam kim kimdir içimde, utancımın ağlarım Şaman köklerle ne kadar öldürsem büyür yalnızlığım habis çekirdeği; adım adım sancılar yumağı, çözemedim hiç, ayılamadım kinden yanıtız kalırım kendime, insan nasıl korunur, suçsuz insan

kanıtız kalırım kendime, insan nasıl olunur, suçsuz insan akar haber linkleri, nereye varır anlayamam, ağılı kirden aklım zifiri hesaplar salgınından boğum boğum kahır dağı füze bulutları patlar kırgın harflerimde, kanlı hanelerimde en çok çocuğum, en çok ergen, en çok olgun, en çok yaşlı ne zaman içimde birilerini barışa çağırırsam düşer ağlarım gezegenin bebekleri başıma üşüşür, çürür inandırıcı yanım birbirini eksiltirler müzmin pişkinlikle, gökyüzü seyrederek yanıtız kalırım zamana, insan nasıl doğulur, suçsuz insan

yanıtız kalırım kendime, insan nasıl okunur, suçsuz insan yalan gelmez gezegen kardeşliği güya, koşulsuz güvercin ama şahin kesilirler birbirine, sinsi pençelerle yırtıp göğü ne zaman kanatlı intikam kuşları utancımın gömülürüm yeryüzüm ah, korkuların orta doğusu, kan dereleri nereye yanıtız kalırım kendime, insan nasıl durulur, suçsuz insan

yanıtız kalırım kendime, insan nasıl olunur, suçsuz insan doğamayacakların cenin bahçesi yarınlar, artık bakamam ne zaman sallansa içimde bir beşik bin tabut büyür aniden adım kör kuyularda yankı dalgası, hiç duyuramadım, hiç dönüp dönüp cinayet yerini yoklayan iradesiz canı miyim ne çok Musevi'yim, ne çok Hıristiyan, ne çok Müslüman bilinmez ettiğim ah; onca tanıklığım sanıklığıma denk mi

artık utanırım Şaman aklımın atlarla geçilen sayfalarından yanıtız kalırım kendime, insan nasıl avunur, ölmüş insan.

ALİŞVERİŞ

sırtınıza basarak tırmanabilirim sandım kendime evrenin ilk gerçek peygamberi memelerimle

bir kulp takacaktım susuzluğuma ıssızlığımı aşacaktım ve saklanacaktım içinizde kolay olmuyormuş kauçuğun reçinesini akıtmak ve ağzı sıkı istirdiyeler açmıyormuş dünyasını kimselere

gülüşünüzü çivilediğiniz kapılar kadar sahici başımı çarptığım duvar kadar avuntusuz dümdüz bir lades kemiği olarak kaldım olduğum yerde ölü olmayan ölü diyorsunuz bu yamalı halime

iki suskun kadını gözlerim, ovaladım ve yumuşacık bir nokta koydum sonuma

UZUN ZEYTİNLER AŞKINA

kurşun sesleri, duvar yazıları
kovalar aşkları

kaos
ölüm günleri

geride bıraktığım
vapurların ıslak
parmak izleri

size sesleniyorum hey
sığırcık kuşları

yeniden çık yollara
uzun zeytinler aşkına

haydi
yenilin bir daha !

ANILARINI UNUTAN YAZ

unutulmuş evin ahşap sedirinde :

düşleri yağmalanan çocuktum. eski bahçelerin türkülerini çoktan susmuş, çakıl taşlarıyla oynayan kıyı kendi dünyasına kavuşmuşken kum tanelerini de öpmeyi unutmuşum

çıplak gövdesiyle sarışın ırmak, çekip gitmişti koynunda saklı sevdasını taşıyarak saklı sevdanın ellerinde yasemin kokusu göğün avucunda salkım saçak bulut, görememişti mahzun ışığını gözlerimin

avuçlarını incitmiş dağın acemi dağcısyken tırmandığım yokuşta ellerim yoktu benim. ahh siz, ellerimi bilmezsiniz benim, ellerimi... hepsi de küt burunlu, parmakları ince arka ayakları topal birer cüce...kimsesiz dağın ozanı gibi şiir yazıp şiir söylerlerdi herkese

gölgesine sığınan duvar ve kapı ağız
iki yorgun bakış gibi susup kalırdı karşımda öyle

ihanete uğramış hayat için şöyle utangaç bir mevsim bulup seçememiştim kendime. kulağım, bir ut sesine duyulan öfkeydi; hüzündü belki de

camları döven yağmuru, ahşabı seven çamuru bol bir dünya bırakmışlardı önüme. gecenin mürekkep atılmış yüzünü hâlâ anımsarım

umuttu oysa daha çocuktum, acıların koynunda anılarını unutan yaz. çekilip gitmişti sonra kendini kanatlı bir kuş sanan beyaz bir bulutun sırtında...

Mehmet Mümtaz TUZCU

*

İşsizliklerini önemli bir iş gibi yaşar dev ilçemde insanlar. Serseriliği ciddiye alırlar. Kimse ödün vermez burda aylaklığından.

*

Dolaşık, daraç çantayı çevirip silkeledim düz çarşafın üstüne. Çanta değil, kırk bayır! Göz görmez el girmez zarfçıkların birinden bir resim aktı geldi, örtünün en gergin yerine düştü.

Çelik yaprakçıklar bir lahza yol verince aç zindanın beynine geçirmiş dişlerini –göz gözeyiz o yüzden.

İnsanlara bakarken onları küçültmeye, ince ince kirlitmeye çabalayan o gözler, o buz gibi mercekten dost bir ateşle geçmiş. İlerlemiş yaşına karşın yüzü nasıl da düzgün, nasıl da sevimli! Utanmazca yürüttüğü, hiç vazgeçmediği paranoyak sorgulardan, beş para etmez insanları canla başla savunma illetinden ve daha bir dolu eziyetinden sızıp da yerleşen olmuş mu kaypak pütürtülerde, merak ettim birden. Büyütece uzanıp masa lambamı yaktım.

Evet! Ukalılığı vurmuş yüzüne. Ağzının kapanışında bile o aptal-bilgiç beynin mührü vurulu!..

*

Yol gitmeye kırsaldıkça uzar kaygısı.

*

Ağır vasıtayadır kalem belgesi! Dahası bir sarılma genişliğidir. Uzun kol ister, kavi... Bir de külhan sıcağı!..

*

Yeteneksizlik alabildiğine büyükse, itirafı değil yalnızca, kabulü de olanaksızlaşır. İzansız güncünün, aranıp çırpınırken, hep o ağı sürülmüş ağız geçer eline. Derin istidatsızlığının, tembelliğinin onu mihladiği zeminde ya da yuvarlandığı bir düden dibinde; onun bunun hesabına yazar yenilgilerini, hayaletlere fırlatır. Yaradılışından, yetişirilışinden, eprimez bir namusluluk taşıyıp getiriyor olmasının da toz kadar yararı dokunmaz ona. Ağılı bir ağız, delici bir uç bulmaya, kullanmaya mecburdur; hiç kimse o denli kabiliyetsiz olduğunu kabullenemez çünkü.

Tersyüz etmeye, yansıtmaya, tıfıl parmak kurum kara aynalar bozmaya, suç yüklemeye başlar böylece.

Görünen'in yalnız, olağan kırılışı içinde; eğitimini aldığı, yürütmeye tuttuğu, dolambaçsız, yalnızca bir dürüstlüğü çekip götürse de, Derin ve Büyük Yalan, değişmez dayanağı olarak kalır ıskalanmış yaşamının.

KÜFE'DE SON KARANFİL

keder düşmüş
kıyılarına

varoşları
hüsran kokusu erken

ağır küfelerde
insan yüzleri taşır

yorgun babalar
kim bilir hangi iklimlerden

naif aşklar yaşanmış
belli, burada

karanfiller kırılmış
tam da kalbinden

silinmiş sevgi sözcükleri
dalgalar üzerinden

denizyıldızı tanık buna
kırlangıçlar öğüten rüzgâr

yokluk
'çağdaş utanç'
küllere karışan veda

ve
çekik gözleriyle
karanlığa gülümseyen mehtap,

-bir deri bir kemik
insan yüzleri taşır

ağır küfelerde
yorgun babalar-

işlemeli sevdalar saklanır
yıllar yılı
bakir göğüslerde
bir günah gibi,

kırılır göğsünden
simli karanfil

kalpler vakti
yıldızlar boyu erken

Yayın Yönetmeni : Ramis DARA
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Melih ELAL
Yönetim Yeri : Barış Mah. Adalet Sok. Adaletkent Sitesi
H Blok, D: 3 16140 Nilüfer - BURSA
Yayın Danışmanları : İhsan ÜREN, Hilmi HAŞAL,
Serdar ÜNVER, Nuri DEMİRCİ.
Dağıtım : Pentimento Art Shop (0212 2933959)

Yazışma Adresi : Ramis DARA P.K. 68 16361 Ulucami - BURSA
Katkı Payı : 15 YTL
Posta Çeki : Hilmi HAŞAL adına 584893 numaralı hesap
Baskı : Özsan Matbaacılık, İzmir Cad., No: 221 - BURSA
Elektronik Posta : akatalpa@hotmail.com
Yayın Türü : Yaygın süreli yayın.
ISSN 1305 - 7685

Şiir ağırlıklı aylık edebiyat dergisi *Akatalpa* (www.akatalpa.com) Ocak 2000'de Bursa'da kurulmuştur. Ticari amaç gütmeyi için yazarlarına telif ödemez.